Číslo 1. Cena 5c.

Knihovna socialních spisů.

Státní Socialism a Anarchism.

Pokud se shodují a v čem se rozlišují.

Napsal Benjamin A. Tucker.

Z anglického přeložil Břetislav Sedlecký.

Vydává: L. Cimler, 312 E. 71 St., New York, U. S. A.

NEW YORK, PROSINEC, 1901.

Úvod.

„Vždyť cíle naše jsou stejné, jen taktiku máme jinou než vy anarchisté...“, jest obyčejná výmluva lživůdců soc. demokratických, když, dohnáni fakty a důsledky, že nemožnou je volná společnost ve státu soc. demokratickém, a že dělník mimo jiné jméno pro dnešní společnost nezíská ničeho, musí přiznati jedinou možnost změny společnosti ve prospěch hmotně i mravně ujařmených, ve společnost bez otroků a pánů, bez pověr a zákonné morálky — ANARCHIE.

Nemravnost těchto tlampačů, kteří dnes dosud bez moci, dřou již dělníky jako každý jiný darebák politický, vtiská mi péro do ruky, abych mé české spoluďělníky varoval a je přesvědčil o nemožnosti blahobytu ve státě socialně demokratickém, a nemožnosti splnění slibované Rovnosti, Volnosti a Bratrství.

Všedělnický kongress nám dokázal skutkem, čeho možno se nadíti oposici od diktátorů soc. demokracie — již dnes se snižují na bezectné policejní špicly, ba i defraudanty. A protož pevně doufám, že každý čtenář po přečtení tohoto spisku vale dá slibům soc. demokratů a nakloní se pravdě — čisté ANARCHII — což velikou bude mi odměnou za poměrně malou tuto moji práci.

Zdar Anarchii!

Překladatel.

New York, N. Y., březen, 1901.

Státní socialism a anarchism.*)

Pokud se shodují a v čem se rozlišují.

Napsal Benjamin R. Tucker.

Snad dosud žádná agitace nedosáhla té obrovitosti ani na počtu svých rekrutů nebo obvodu svého vlivu, jako jí dosáhl moderní socialism, jsa touže dobou tak málo pochopen a porozuměn nejen nepřáteli a indiferentními, nýbrž i přáteli a velkou massou jeho přívrženců. Tento nešťastný a velice nebezpečný stav věcí jest částečně příčinou skutečnosti, že lidská společnost, kterouž toto hnutí — může-li se něco tak zmateného hnutím zváti — směřuje přeměniti tak, by neobsahovala zvláštní třídu nebo třídy, nýbrž doslovně člověčenstvo; částečně té skutečnosti, že tato společnost jest nekonečně rozmanitější a složitější ve své přirozenosti než ony, jež byly kdy nějakými zvláštními reformami povolány k činnosti; a částečně té skutečnosti, že velká část moci společenské, ten proud poučení a osvícenosti jest skoro bez výjimky pod kontrolou těch, jichž okamžité peněžní zájmy jsou nepřátelskými základním požadavkům socialismu: aby práce byla dána do svého vlastnictví.

*) V létě r. 1886. krátce po aféře na Haymarket, vyzván byl autor tohoto spisku redaktorem „North American Revue“ ku napsání článku o Anarchii. B. R. Tucker žádosti té vyhověl a žádaný článek zaslal. Leč míjely týdny, měsíce a článek uveřejněn nebyl. Jak se samo sebou rozumí, žádal rukopis zpět a také jej obdržel s přiloženou částkou $75.00. Učiniv pak několik menších oprav, vydal článek ten sám co brožuru dvouměsíční knihovny „Liberty“, jejíž sám byl redaktorem.

Ponejvíce jen ty osoby, které možno říci vystihly přímo blízce důležitost, zásady a cíle socialismu, jsou hlavními vůdci nejkrajnějších křídel socialní moci a možno i některých z peněžních králů. Jest to předmět, jenž se stal v poslední době modou v pojednáváních kazatelů, profesorů a krejcarových novinářů (penny-a-liner) a za největší kus práce, kterou tím vykonali, dostalo se jim posměchu a soustrasti od těch, kteří jsou dostatečni k posudku. Že tito výtečníci v bezprostředních socialistických odděleních nerozumí úplně co tyto jsou, zřejmo jest z postavení, jež oni zaujímají. Kdyby rozuměli, kdyby byli — jak Francouz říká — konsekventními muži — jejich rozumové schopnosti dávno by je byly dohnaly k jedné neb druhé krajnosti.

Proto je to zvláštní skutečností, že ty dva extremy ohromného vojska nyní ve vážném smýšlení spojeny, jak bylo naráženo v obecném požadavku, že práce má býti dána ve své vlastnictví, průměrně více si odporují v základních zásadách socialní akce a v její naukách k dosažení cílů směřujících, nežli každý jejich obecný nepřítel stávající společnosti. Ony jsou založeny na dvou zásadách historie, jejichž spor je skoro stejně cenným s historií světa, než do něho vstoupil muž; a všechny prostřední strany, mezi nimi ony podpůrců stávající společnosti, založeny jsou na kompromisu mezi nimi. Jest zřejmo, že pak každý inteligentní, hluboce zakořeněný odpor proti vládnoucímu pořádku věcí přijíti musí buď z jednoho nebo z druhého z těchto extremů. Pro vše, z jakéhokoliv pramene, dalek toho, býti přirozeně revolučním, může býti pouze v povaze povrchní změny, takové, jež chce býti úplně neschopnou soustředití na sebe takový stupeň pozornosti a zájmu, jaký nyní budí moderní socialism.

Dvě zásady k tomu se vztahující jsou: AUTORITA a SVOBODA, a jména těch dvou škol

socialních myšlének, jež plně a otevřeně jednu neb druhou z nich representují, jsou: Státní Socialism a Anarchism. Poněvač, jak správně řečeno, že dosud ani půl cesty není zbudováno mezi Římem a rozumem, tak možno i říci, že dosud ani půl cesty není zbudováno mezi státním socialismem a anarchismem. Tu jsou skutečně dva směry stále od středu socialního zřídla proudící, kteréžto je v levo a v pravo soustřeďují; a zavládne-li socialism, jest mezi možnostmi ta, až by dokončeno bylo toto hnutí nesjednocenosti (až zbydou jen dva tábory smýšlení) a stávající řád byl vytlačen z těchto dvou táborů, pak ještě nastane poslední a nejtrpčí spor. V tom případě všichni osmihodinoví muži, řemeslní jednotáři (trades-unionists), rytíři práce, národovci, greenbackáři a zkrátka členové tisíců a jednoho různých batalionů náležejících k té velké armádě práce, opustivše svá stará stanoviska, uspořádají se na jedné i druhé straně a veliký boj započne. Co znamenati bude konečné vítězství socialismu, a co znamenati bude konečné vítězství anarchismu, krátce načrtnouti, jest účelem tohoto spisku.

Abych to mohl správněji učiniti, musím dříve popsati základ oběma společný, spůsob, který každého z nich socialistou dělá.

Ekonomické zásady moderního socialismu jsou logickým odvozením zásad, položených Adamem Smithem v prvních kapitolách jeho spisu „Bohatství národů", — jmenovitě, že práce je pravým měřítkem mzdy. Avšak Adam Smith po jasném a stručném ustavení těchto zásad, ihned upouští od dalších úvah o tom, aby sám se věnoval výkladu: co skutečně odměřuje mzdu a jak tudíž bohatství je rozděleno. Od jeho doby skoro všichni političtí ekonomisté následovali jeho vzoru při obmezení svých úřadů ku popisu společnosti tak jakou je, v její průmyslových a obchodních

zjevech. Socialism naproti tomu rozšiřuje svou činnost na znázorňování společnosti, jakou býti má, a na vynalézání prostředků k docílení toho, čím býti má. Půl století nebo více po tom, kdy Smith prohlásil zásady shora uvedené, socialism se jich uchopil, kde on jich zanechal, a následuje jich logické vývody, udělal jimi základ nové ekonomické filosofie.

To zdá se býti vykonáno třemi různými muži třech různých národností, třech různých řečí: Josiah Warren, Američan, Pierre J. Proudhon, Francouz, Karl Marx, německý Žid. Že Warren a Proudhon ku svým vývodům přišli sami a bez pomoci, jest jisto; otázkou však jest, zdali Marx nebyl velice povinován Proudhonovi za své ekonomické ideje. Nicméně jest možno, any Marxovy náhledy v idejích jsou, v tak mnoha ohledech zvláště, jeho vlastní, že on z čista oprávněn jest ku věrohodnosti o originálu. Že práce těchto tří mužů byla skoro současná, zdá se naznačovati, že socialism byl již ve vzduchu, čas zralý, a poměry příhodny pro příchod této nové školy smýšlení. Pokud týká se prvenství času, zdá se úvěr (zásluha prohlášení socialismu) náležeti Warrenovi, Američanu; toť skutečnost, již by měli znáti lidoví řečníci, kteří tak rádi mluví vůči socialismu jako o nějakém importovaném předmětu*) Tento Warren též pocházel z čisté revolucionářské krve, z Warrena, jenž padl na bojišti Bunker Hill.

Ze zásad Smithových, že práce je pravým měřítkem mzdy, čili jak Warren je přetvořil, že cena je vlastní hranicí mzdy — tito tři mužové učinili následovní odvození:

že přirozená mzda práce jest její výplod;

že tato mzda neboli výplod jest jediný příjem (vyjímaje ovšem dary, dědictví atd.);

*) Toho by si měli všímnout též čeští anarchisté, již též tvrdí, že socialism a anarchism byl sem přinesen z Evropy.
Pozn. překl.

že všichni ti, jichž příjmy pocházejí z jakýchkoliv jiných pramenů, odcizují je přímo nebo nepřímo z přirozené a spravedlivé mzdy práce;

že tento abstraktní (zlodějský) proces béře na se jednu ze tří forem: — úrok, nájem a výtěžek;

že tyto tři (úrok, nájem a výtěžek) ustavují trojici lichvy a jsou prostě různou methodou k vybírání poplatku za užívání kapitálu;

že kapitál prostě ukládá práci, která už dostala svou plnou mzdu, místo co by měla být dobrovolně použita dle zásady, že práce jest jediný základ mzdy;

že kdo dluží se kapitál, jest oprávněn navrátiti jej a nic více;

že jediná příčina, proč bankéř, akcionář, statkář, továrník a obchodník jsou schopni vymáhati lichvu z práce, spočívá v tom, že podporováni jsou zákonitými výsadami čili monopoly;

a že jediná cesta zaručiti práci celé použití svých výplodů neboli přirozené mzdy, jest, vyvrátiti monopoly.

Nemusí se souditi, že snad Warren neb Proudhon nebo Marx přesně užívali této fraseologie (větosloví), nebo že snad přesně sledovali dráhu těchto myšlének, avšak to dosti zřejmě naznačuje základnu, přijatou všemi třemi, jejich podstatné smýšlení ku hranici, k níž společně spěli. A konečně, abych nebyl obviněn z nesprávného prohlášení zásad a argumentů těchto mužů, bude dobře říci předem, že jsem je široce pozoroval; a že bych za účelem krátkých, živých a důrazných porovnávání a protiv použil široké svobody v uspořádání jejich myšlének a často ve větosloví mém vlastním, jsem jist, že tak neučiním, bych je překroutil v kterékoli podstatné podrobnosti.

Bylo to u tohoto bodu — potřeba vyvrácení monopolu — kde povstalo rozdělení jich cest. Zde cesta dělila. Zde poznali, že musí se obrátiti buď v pravo nebo v levo — sledovati buď stezku

autority nebo stezku svobody. Marx šel cestou jednou, Warren a Proudhon druhou. Tak zrozen byl státní socialism a anarchism.

První, tudíž státní socialism, vylíčen co doktrina: že všechny záležitosti člověka mají býti řízeny vládou bez ohledu na vůli jednotlivce.

Marx, jeho zakladatel, soudí, že jediná cesta k odstranění třídního monopolu jest soustředění a sjednocení všech průmyslových a obchodních, výrobních a rozdělujících jednatelství v jeden obrovský monopol v ruce státu. Vláda se musí státi bankéřem, továrníkem, rolníkem, dovažečem a obchodníkem, a v tomto obvodu (velikosti) nemusí trpěti žádných soupeřů. Země, nástroje a všechny přístroje výrobní musí býti odňaty z rukou jednotlivců a učiněny majetkem sdružení (collectivity). Jednotlivci může náležeti pouze výrobek ku spotřebě a nikoliv způsob jeho výroby. Člověk může vlastniti svůj oděv a potravu, nikoli však stroj, jímž si šije košili, nebo motyku, jíž si vykopává brambory. Výrobek a kapitál jsou podstatně dvě rozdílné věci; prvý náleží jednotlivci, druhý společnosti. Společnost musí zabaviti kapitál, jenž jí náleží, může-li — hlasováním a musí-li — revolucí. Jsouc pak jednou v jeho držení, musí jej spravovati dle většiny zásady svým orgánem, státem, užívati jej ve výrobě i rozdělení, upevňovati všechny ceny dle obnosu (ceny) zahrnuté práce a zaměstnati všechny lidi v dílnách, na polích, v skladištích atd. Národ musí býti přeměněn v ohromné úřednictvo a každý jednotlivec v státního úředníka. Vše musí být vykonáno dle zásady, by lidé neměli příčiny k dělání zisku z téhož. Jednotlivci není dovoleno vlastniti kapitál, aniž může zaměstnávati jeden druhého nebo sám sebe. Každý muž bude přijímatelem mzdy a pouze stát bude výplatčím mzdy. Kdo nebude chtít pro stát pracovati, musí zmí-

rati, nebo ještě spíše jíti do vězení. Všecka volnost řemesel musí zmizeti. Konkurence musí býti docela vymrskána. Veškerá průmyslová a obchodní činnost musí býti soustředěna v jeden obrovský, nezměrný, vše obsahující monopol. Lékem proti monopolům jest monopol.

Takový jest ekonomický program státního socialismu, jak jej přijal Karl Marx. O historii jeho vzrůstu a pokroku nemožno zde mluviti. Strany se ho držící v této zemi známy jsou co: „Socialní strana dělnická“, která tvrdí, že následuje Karla Marxe; národovce následující Karla Marxe procedil Edward Bellamy; a křesťanští socialisté sledující Karla Marxe očišťováni jsou Ježíšem Kristem.

Jaké jiné žádosti tato zásada Autority, kdysi v ekonomických sférách přijatá, chce rozvinouti, jest velice zřejmo. Ona znamená absolutní kontrolu většiny nad chováním se jednotlivců. Právo takovéto kontroly je už připuštěno státními socialisty, ačkoli oni hájí toto jako skutečnost, že jednotlivci byla by povolena mnohem větší svoboda, než jaké požívá dnes. Avšak jemu bude pouze dovolena — on nemůže považovati ji za vlastní. To nebude základ společnosti na zaručené rovnosti v nejmožnější svobodě. Taková svoboda kdyby měla existovati, existovala by jen na trpělivosti a mohla by býti odstraněna každý okamžik. Konstituční záruka neměla by ceny. V ústavě státní socialistické země mohl by býti pouze jediný článek: „Právo většiny je absolutní.“

Nárok státních socialistů, jakkoliv toto právo nebude prováděno v záležitostech týkajících se důvěrnějšího a soukromějšího života jednotlivce, není vyloučen z historie vlád. Bylo to vždy tendencí moci čítati na sebe, na zvětšení svého obvodu, na výpad přes hranice jí vyměřené. A kde odpor vůči takovému bezpráví není udržován a jednotlivec není pobádán ku bdění nad svými

právy, individualita postupně zmizí a vláda nebo stát stane se **vším-ve-všem**. Kontrola přirozeně doprovází zodpovědnost. Následkem toho, že v systemu státního socialismu, který udržuje společnost zodpovědnu za zdraví, blahobyt a vzdělání (moudrost) jednotlivce, jest zřejmo, že společnost přáním většiny bude trvati více a více na předpisování podmínek zdraví, blahobytu a vzdělání takto sesláblé a konečně zničené individuelní neodvislosti v celém významu individuelní zodpovědnosti.

Cokoliv tedy státní socialisté uznají neb neuznají, bude-li uznán jejich system, který jest určen ve svém zakončení za státní náboženství, k jehož výlohám musí všichni přispívati, a pod jehož obtížemi musí všichni klesati; státní školu mediciny, od jejíž znalců nevyhnutelně musí býti nemocný léčen; státní system zdravovědy, předpisující, co se musí a co se nesmí píti a jísti, oblékati a dělati; státní zákonník mravů, jenž neuspokojí se odsouzením zločinu, ale bude zapovídati majoritou uznaný nemrav; státní system nařízení, která odstraní všechny soukromé školy, akademie a ústavy; státní opatrovny, do nichž musí býti přiváděny dítky na všeobecné útraty občanstva; a konečně státní rodinu s pokusem pohlavní kultury čili vědeckým plozením, dle něhož muži a ženě nebude dovoleno míti děti, pakli toho stát nedovolí a muž a žena nesmí odepříti míti děti, pakli jim to stát nařídí. Toho dosáhne příští autorita a monopol bude povznesen k nejvyšší své moci.

Takový jest ideal důsledného státního socialisty, takový jest cíl ležící na konci dráhy, jíž přidržel se Karl Marx. Nyní sledujme štěstí Warrena a Proudhona, kteří se přidrželi dráhy druhé — dráhy Svobody!

To přivádí nás k anarchismu, jejž možno vylíčiti co doktrinu, že **všechny záležitosti člověka mají býti vyřizovány individuelně nebo dobrovolnými sdruženími a že stát má býti odstraněn.**

Když Warren a Proudhon, pokračujíce ve svém pátrání po spravedlnosti práci, stanuli tváří v tvář překážce — monopolům, seznali, že tyto monopoly spočívají na autoritě a soudili, že co třeba učiniti, jest, ne sesíliti tuto autoritu a tím učiniti monopoly všeobecné, ale zúplna tuto autoritu vyhladiti a dáti převahu zásadě protivné — Svobodě, činěním nároku na opak monopolu (výsady) — na sevšeobecnění. V nároku tom spatřovali velikou mzdovou páku k pracovní ceně výrobku; kde jinde by bylo místo k nabývání příjmů než v práci; slovem, proč lichváři, přijímatelé úroků, nájmů a zisku existují? Odpověď byla nalezena v přítomné jednostrannosti požadavků. Bylo shledáno, že kapitál měl tak manipulované zákonodárství, že dovoleny jsou mu bezmezné požadavky v zaopatřování (v dosažení) výrobní práce, udržování mzdy na bodu zmírání, nebo tak nízko, pokud možno. Shledáno, že velké části závodů dovoleno je obstarávání rozdělovací práce, t. j. práce třídy obchodní, jí snižována ne cena zboží, nýbrž skutečného výtěžku obchodníkova na témže k bodu rovnajícímu se něco málo mzdě za jeho práci. Shledáno ale, že ponejvíce a žádnému závodu vůbec není dovoleno obstarávání kapitálu, na jehož základě obě práce výrobní a rozdělovací odvislými jsou pro svou sílu výkonů, zvyšujících úroky z peněz, nájem z domů a pozemků na nejvyšší bod, jaký bída lidu snésti může.

Toto když seznali Warren a Proudhon, obtížili politické ekonomisty strachem před jich vlastní doktrinou. Manchesterští obviněni z nedůslednosti. Oni sice věřili ve svobodu zápasu s dělníkem za účelem snížení jeho mzdy, ale nevěřili ve svobodu zápasu s kapitalisty za účelem snížení

jejich lichvy. „Laissez faire“ (slibování) bylo sice velmi dobrou omáčkou pro husu — dělníka, velmi chudičkou však pro husáka — kapitalistu. Leč jak opraviti tuto nedůslednost, jak obsloužiti husáka touto omáčkou, jak dáti kapitál k službám obchodníků a dělníků v ceně anebo volný od lichvy — to byl ten problem.

Jak jsme viděli, rozřešil jej Marx prohlášením, že kapitál jest zcela jinou věcí, než výrobek, a obhajoval, že týž (kapitál) náleží společnosti, má jí býti vyvlastněn a upotřeben ku prospěchu všech.

Tomuto rozdělení mezi kapitálem a výrobkem se Proudhon posmíval. On obhajoval, že kapitál a výrobek nejsou různými druhy bohatství, ale prostě střídavý stav nebo funkce téhož; že bohatství podléhá nepřetržitému přeměňování z kapitálu na výrobek a zpět z výrobku na kapitál, proces to bez ustání sám sebou se opakující, že kapitál a výrobek jsou čistě společenské názvy, že co je výrobkem jednomu, stává se okamžitě kapitálem druhému a obráceně, že kdyby byla na světě pouze jediná osoba, veškeré bohatství bylo by pro ni pojednou kapitálem i výrobkem, že ovoce práce A jest výrobek, který prodán-li jest B, stává se kapitálem B (vyjma, je-li B nevyrábějícím spotřebovatelem, v kterémžto případě je to pouze zbytečné bohatství, jak na to pohlížíme se strany socialní ekonomie), že parní stroj jest výrobkem právě tak jako kabát a kabát opět kapitálem jako parní stroj, a že ty samé zákony, jimž podřízeno vlastnictví jednoho, panují nad vlastnictvím druhého.

Pro tuto a jiné příčiny Proudhon a Warren neuznali za dobré schváliti nějaký takový plán jako vyvlastnění kapitálu společností. Ale, ačkoli odpírali sespolečnění vlastnictví kapitálu, nicméně směřovali ku sespolečnění jeho účelů (výsledků), učiniti jej užitečným ve prospěch všech, na místě aby byl nástrojem k ožebračení mnoha pro obo-

hacování několika. A když se jim toto rozjasnilo, spatřili, že možno to provésti podrobením kapitálu přírodnímu zákonu o svrchovanosti, přivésti cenu jeho užitečnosti dolů k hodnotě — t. j. vyjma nahodilé výlohy přechováváním nebo převážením vzniklé. Vztyčili tudíž prapor absolutní volnosti obchodní; svobodný obchod doma tak dobře jako se zeměmi cizími; logický výnos manchesterské doktriny „laissez fair“ všeobecným pravidlem. Pod touto vlajkou počali svůj zápas vůči monopolům, buďsi již čítaje v ně monopol státních socialistů, nebo ty mnohé třídy monopolu nyní vládnoucí.

Z posledních pak rozeznávali čtyři hlavní významné monopoly: peněžní, pozemkový, celní a patentový. První v důležitosti zlého vlivu vystihli monopol peněžní, který pozůstává: z výsad vládou daných jistým osobám nebo jednotlivcům majícím v držení jistý druh jmění; využitkování kolujícího prostředníka, výsada to, která jest nyní vynucena v této zemi národní 10procentní daní na všech druhých osobách, které pokusily se o zaopatření si tohoto oběžního prostředníka, a státními zákony, jež za zločin považují vydání známek co běžnou měnu. Jest dokázáno, že držitelé těchto výsad kontrolují výši úroků, výši nájmu z budov, a cenu zboží — prvé přímo, druhé a třetí nepřímo. Proto, praví Proudhon a Warren, bude-li bankovní obchod přístupný všem, víc a více osob bude jej podnikati, až poměry staly by se dosti ostrými ku zredukování ceny z půjčování peněz na účet práce, což by bylo, jak statistiky ukazují, méně než $\frac{3}{4}$ procenta. V tomto případě tisíce lidí, kteří nyní jsou od vejití do obchodu odstrašeni zhoubnou výškou úroků, jež musí platiti za kapitál ku započetí a vedení obchodu, nalezli by jich obtíže odstraněny. Mají-li majetek, jejž nechtějí prodejem změniti v peníze, vezme jej banka nepřímo za půjčku jistého dílu

jeho tržní ceny na méně než 1 procento srážky. Nemají-li jmění, avšak jsou přičinlivými, poctivými a schopnými, budou všeobecně schopnými opatřiti si jednotlivé noty (úpisy) podepsané dostatečným počtem známých a placení schopných společností; a na takový obchodní papír dostane se jim půjčky na bance na podobně výhodné lhůty. Takto klesnou úroky rázem. Banky nebudou skutečně půjčovati kapitál vůbec, ale budou dělati obchod na kapitálu svých zákazníků, obchod to pozůstávající ve výměně známých a daleko výnosných úvěrů bank s neznámým a nevýnosným, ale rovnocenným zbožím, úvěrem zákazníků za poplatek jednoho procenta; nikoliv jako procenta za použití kapitálu, nýbrž jako mzdu za práci při vedení banky. Tato lehkost nabytí kapitálu vzbudí netušený pud k obchodování a následovně vytvoří bezpříkladnou touhu k práci, jíž bude vždy až dost—přímá to protiva přítomných poměrů v trhu práce. Tak ukáže se vzor slov Richard Cobdenových, že mzda dvou dělníků, majících po jednom zaměstnavateli, klesá, avšak stoupá, mají-li dva zaměstnavatelé po jednom dělníku. Práce bude pak s to, diktovati svou mzdu, zajistí si svou přirozenou mzdu — celý výrobek. A tak je i chlouba, že klesání úroků vyžene mzdu do výše; leč to není vše. Klesati bude i výtěžek. Poněvač obchodníci na místě aby kupovali na dluh za ceny vysoké, vypůjčí si peníze z banku na méně než jedno procento, koupí za hotové v ceně nízké a následovně sníží ceny za zboží i svým zákazníkům. A se zbytkem půjde nájemné domů. Nikdo, kdo může si vypůjčiti kapitál na 1 procento ku stavbě svého vlastního domu, nebude souhlasiti s placením nájemného vyššího než je toto. Takový jest ten veliký požadavek Proudhonův a Warrenův v následku odstranění peněžního monopolu.

Druhý ve svém významu přijde monopol pozemkový, zločinný to úkaz, který možno viděti hlavně ve výhradně rolnických zemích, jakou je Irsko. Tento monopol souhlasí v utiskování země s vládou, která neustává na osobním držení neb vzdělávání. Warrenovi a Proudhonovi to bylo zřejmé, že jakmile nebyli jednotlivci od svých druhů chráněni v ničem než pouze v osobním držení a vzdělávání země, pozemkové nájemné by zmizelo a tak by lichva ku své podpoře měla o jednu nohu méně. Jejich přívrženci dnešního dne zamýšlí změniti tento požadavek v rozsáhlé dovolení tak, že ony velmi malé části pozemkových nájmů, které spočívají ne na monopolu, nýbrž na vynikání půdy nebo polohy, budou pokračovati v existenci na čas a třeba i na vždy, ačkoliv stále směřujíce k minimum, ve stavu volném. Avšak nerovnost půdy, která dává ekonomickému nájmu země se pozvednouti, jako nerovnost zručnosti člověka, která dává povstati ekonomickému nájmu schopnosti, není příčinou vážného poplachu zrovna k nejdůležitějšímu odporu lichvě, jako její přirozenost není zárodkem takovým, z něhož by vypučely jiné a vážnější nerovnosti, ale spíše je hynoucí odbočkou, která se konečně scvrkne a i zajde.

Třetí, celní monopol, který sestává z pěstování výrobku na vysokých cenách za nepříznivých podmínek a návštěv celními pokutami těch, kdož podporují výrobky o cenách nízkých a při výhodných podmínkách. Zlo, jež tento monopol udržuje, mělo by se jmenovati nelichva spíše než lichva, poněvač ono donucuje práci platiti ne za používání kapitálu, ale spíše za zneužívání jeho. Výsledkem odstranění tohoto monopolu bude zredukování všech clem zatížených předmětů a tato úspora bude pro dělníky, kteří tyto výrobky spotřebovávají, dalším krokem ku zajištění dělníku jeho přirozené mzdy — jeho celý výrobek. Proudhon připouští jako vždy, že odstranění tohoto

monopolu před odstraněním monopolu peněžního bylo by hroznou a nešťastnou politikou, předně, poněvač zlo nedostatku peněz, utvořené peněžním monopolem, bylo by nesmírné odtokem peněz ze země, která by příliš byla zahrnuta dovozem a vývozem; a za druhé, poněvač ta část dělnictva v zemi takové, která nyní je zaměstnána v chráněném průmyslu, byla by vydána smrtícím proudům bez úspěchu v nenasytné touze po práci, které by jinak bylo v panujícím systemu peněžním. Proudhon trval na tom, aby byl svobodný obchod peněžní doma a rozmnožoval peníze a práci tak jako za dřívějších poměrů svobodného obchodu ve zboží s cizími zeměmi.

Čtvrtý, patentový monopol, který pozůstává v ochraňování vynálezců a spisovatelů vůči soupeřům po dobu dosti dlouhou již k učinění jich schopnými k vydírání na lidu nesmírnou odměnu, přílišnou míru práce za jejich služby — jinými slovy, dávající některým lidem právo majetku skutečné přirozenosti na jistou dobu let, a moc vymáhati poplatek od jiných za užívání tohoto přírodního majetku, jenž má býti přístupen všem. Odstranění tohoto monopolu naplňovalo by každé obročí všeobecným postrachem soků, kteří vzdor tomu byli by spokojeni s platem za své služby rovnajícím se tomu, jaký by jiní dělníci dostali za služby své a zajištěním téhož dáním jich výrobků a práce do trhu v počátku za ceny tak nízké, že by jich čára obchodní nelákala soupeře více než čáry jiné.

Rozvrh ekonomického programu, jenž ustaven je na zničení těchto monopolů a náhrada za ně nejvolnější závodění vedly jeho původce k poznání skutečnosti, že celé jejich smýšlení spočívá na velmi podstatných základech — volnosti individua, práva svrchovanosti sama nad sebou, jeho výrobkem, jeho záležitostí a vzepření se nařízením zevnějších autorit. Jako ideou, vzíti jednotlivci

kapitál a dáti jej státu, nastoupil Karl Marx stezku, která končí tím, že stát by dělal vše a jednotlivec nic, tak opět ideou, vzíti kapitál státem chráněným monopolům a dáti jej k snadnému dosažení každému jednotlivci, nastoupili Proudhon a Warren stezku, jež končí tím, že jednotlivec bude dělati vše a stát nic. Měl-li by jednotlivec právo sám sobě vládnouti, každá zevnější vláda je tyranií. Proto je nutno odstraniti stát. Toť logická závěrka, k níž Proudhon a Warren dospěli a jež se také stala základním článkem jich politické filosofie. Jest to doktrina, jíž Proudhon nazval Anarchism, slovo to odvozené z řeckého (an-archism), které však nutně neznačí nepořádek, jak všeobecně předpokládáno, avšak bezzákonnost, bezvládí. Anarchisté jsou zkrátka Jeffersonští demokraté. Oni věří, že „nejlepší vládou je ta, jež vládne naposled,“ a ta, jež vládne naposled, není vládou vůbec. Rovněž i policejní funkce k ochraně majetku a osob oni odpírají vládám vydržovaným z vynucených daní. Na ochranu pohlížejí jako na něco k zabezpečení, pokud to nutno, dobrovolnými sdruženími a spolky pro sebeochranu, nebo jako na zboží, jež je na prodej jako každé jiné zboží těch, kdo nabízí nejlepší věc za nejnižší cenu. Dle jejich náhledu je to přepadení jednotlivce sama sebou ku donucení se za to zaplatit, nebo proti přepadení trpěti ochranu, o niž nežádal a jíž si nepřeje. A prohlašují dále, že ochrana stane se lékem v trhu, až chudoba a zločin zmizí uskutečněním jejich ekonomického programu. Ve vydírání daní spatřují životní zásadu všech těch monopolů, a trpný, však sorganisovaný odpor vůči výběrčím daní, jak rozjímají, když vhodný čas přijde, jest jako jedna z nejúčinnějších method k vykonání jejich záměrů.

Jejich postavení vůči tomu jest klíčem ke stanovisku, jež zaujímají vůči všem druhým otázkám

politické nebo společenské povahy. V náboženství jsou atheisty, pokud se jejich vlastních náhledů týče; proto oni hledí na božské autority a náboženská schválení jako na hlavní záminky, nastrčené privilegovanými ku vycvičení lidské autority.

„Jestli bůh existuje", pravil Proudhon, „jest nepřítelem člověka." A v protivu Voltairova famosního epigramu: „Jestli bůh neexistoval, bylo by záhodno jej vymysliti," položil veliký ruský nihilista Michael Bakunin tento návrh: „Jestli bůh existuje, bylo by záhodno jej odstraniti." Avšak ačkoliv pohlížejíce na božskou hierarchii jako protivu anarchie, nevěří anarchisté v ni, přec neméně pevně věří ve svobodu víry v ni. Každou náboženskou volnost popříti odpírají oni úplně.

Podporujíce takto právo každého jednotlivce aby byl anebo si zvolil svého kněze, podporují také jeho právo, aby byl anebo si zvolil svého lékaře. Bez monopolu v bohosloví, bez monopolu v medicině. Oprávněnost ve všem a všude, duchovní rada a lékařská rada stejně k bytí nebo pádu, dle jich vlastních zásluh. Pak ne pouze v medicině, ale i v zdravovědě musí býti zásada svobody sledována. Jednotlivec musí rozhodovati sám nad sebou ne pouze co činiti, aby se stal dobrým, ale co činiti, aby dobrým byl (stále). Zevnější moc mu nesmí diktovati, co smí a co nesmí jísti, píti, oblékati nebo dělati.

Anarchistický záměr ani nepodává nějaký zákon mravu, jejž by na jednotlivce uvaloval. „Hleď si své záležitosti," jest jeho jediný zákon mravu. Mísení se do cizích záležitostí je zločin, a co takovému má se odporovat. V souhlase s tímto náhledem pohlíží anarchisté na pokusy k libovolnému potlačení chyby jako v těchže zločinech. Oni věří, že svoboda a výsledný společenský blahobyt budou zcela jistě lékem pro všechny ty chyby. Avšak oni uznávají právo

opilce, hráče, zhýralce, nevěstky žíti jejich život, pokud sami dobrovolně se ho nevzdají.

Ohledně vychovávání dítek nemíní anarchisté ani komunistické opatrovny zříditi jako státní socialisté, kteří by rádi přijali dnes zavedený komunistický system škol. Jako lékař a kazatel, tak i opatrovatelka a učitel musí býti voleni dobrovolně a služba jejich musí tudíž býti placena těmi, kdož si je zvolili. Rodičům nesmí jich práva býti odňata a zodpovědnost rodičů též nesmí býti vložena na osoby jiné.

Rovněž o tak choulostivé věci jakou je pohlavní příbuzenstvo, anarchisté neděsí se ve své zásadě jeho požadavků. Oni uznávají a hájí práva každého muže a ženy, nebo mužů a žen, milovati se ať po čas nebo na vždy, potud, pokud mohou neb chtějí. Zákonité oddání nebo zákonitý rozvod jsou jim stejně směšny. Oni hledí vstříc budoucnosti, kdy každý jednotlivec, ať muž či žena, bude sám o sebe pečovati, a kdy každý bude míti neodvisle svůj domov, buďsi zvláštní dům, nebo zvláštní příbytek v domě s jinými; kdy láska příbuzenstva bude měněna dle náklonnosti a vábivosti jednotlivců; a kdy dítky z tohoto obcování zrozené mají výhradně náležeti matkám dotud, pokud nejsou dosti staré, by mohly náležeti samy sobě.

Takové jsou hlavní tvary anarchistického společenského idealu. Tu jest veliký rozdíl v úsudcích těch, kdož míní míti nejlepší methodu k dosažení jeho. Čas nedovoluje mi o tomto bodu zde jednati. Chci pouze upozorniti na tu skutečnost, že je v tomto úplná nedůslednost těch komunistů, kteří nesprávně se zovou anarchisty, ani současně se zastávají spůsobů anarchismu až despoticky jako samotní státní socialisté. Jest to ideál, jenž může tak málo pokročiti násilným vyvlastněním odporučovaným J. Mostem a prin-

cem Krapotkinem*) jako může býti zadržen koštětem oné pí. Partingtonové u soudu, který jej (anarchism) odsoudil k žaláři. Jest to ideál, k němuž chicagští mučeníci svou slavnou smrtí na šibenici za všeobecné zájmy socialismu přispěli více než nešťastným zastáváním se ho ve svém životě jménem anarchismu, násilí, jako revoluční agenti a vůdcové, jako ochranci nového společenského pořádku. Anarchisté věří ve svobodu obého, cíle i spůsobu a jsou nepřátely všemu, co témuž odporuje.

Neměl bych toto vše shrnouti v tak stručný výklad socialismu se stanoviska anarchistického, kdybych nenacházel úkol ten pro mne hotový od výtečného francouzského žurnalisty a historika Ernesta Lesigne, ve formě vlnivých antithesí (porovnání), při nichž v tobě čtenáři jako zavírku tohoto spisu doufám prohloubiti dojem, jejž snažil jsem se učiniti.

Zde jsou dva socialismy.

Jeden komunistický, druhý solidární.

Jeden rozkazující, druhý svobody milovný.

Jeden tajůplný (metafisický), druhý určitý.

Jeden dogmatický, druhý vědecký.

Jeden dojímající, druhý přemýšlející.

Jeden záhubný, druhý budující.

Oba chtějí dosíci co možno největšího blaha všech.

Jeden snaží se připraviti štěstí všem, druhý chce uschopniti každého, by byl šťasten dle své vůle.

Prvý pohlíží na stát jako na společnost svého plémě, zvláštní podstaty, výtvar božských práv a více než celou společnost se zvláštními právy a schopnou ku vymožení zvláštní poslušnosti;

*) Zajisté autor by se poznámky o Krapotkinovi a Mostovi byl zdržel, kdyby tento spisek byl psal dnes. Překl.

druhý pohlíží na stát jako na jakoukoliv jinou společnost, všeobecně řízenou hůře než jiné.

Prvý prohlašuje svrchovanost státu, druhý neuznává nijakou svrchovanost.

Jeden si přeje, by stát vlastnil všechny monopoly, druhý si přeje odstranění všech monopolů.

Jeden si přeje, aby třída poddaných stala se třídou panující, druhý si přeje odstranění všech tříd.

Oba tvrdí, že stav věcí takto nemůže trvati.

Prvý považuje revoluci jako nevyhnutelného jednatele evoluce, druhý učí, že potlačování samo obrátí evoluci v revoluci.

Prvý má víru v cataclism.

Druhý ví, že společenský pokrok bude výsledkem otevřené hry jednotlivých pokusů.

Oba vyrozumívají, že přicházíme do nové historické fáse (změny).

Jeden si přeje, aby tam pak nebyl nikdo než proletáři.

Druhý si přeje, aby tam proletářů nebylo vůbec.

Prvý si přeje vše odníti všem.

Druhý si přeje ponechati každého ve svém držení.

Jeden si přeje každého vyvlastniti.

Druhý si přeje, by každý byl vlastníkem.

Prvý praví: čiň jak stát si přeje.

Druhý praví: čiň jak sám chceš.

Prvý hrozí despotismem.

Druhý slibuje svobodu.

Prvý činí občany poddanými státu.

Druhý činí stát služebníkem občanů.

Jeden prohlašuje, že utrpení práce bude nutným ku zrození nového světa.

Druhý prohlašuje, že skutečný pokrok nespůsobí utrpení nikomu.

Prvý má důvěru v socialní válku.

Druhý věří pouze v působení míru.

Jeden touží po velení, řízení, zákonodárství.

Druhý si přeje docíliti minimum rozkazů, řízení a zákonodárství.

Jeden chtěl by býti následován nejohyzdnější z reakcí.

Druhý otevírá bezmezný obzor pokroku.

Prvý zhyne, druhý se zdaří.

Oba žádají rovnost.

Jeden ponížením hlav, jež jsou příliš vysoko.

Druhý povýšením hlav, jež jsou příliš nízko.

Jeden vidí rovnost ve všeobecném jařmu.

Druhý chce zajistiti rovnost úplnou svobodou.

Jeden je nesnášelivý, druhý je snášelivý.

Jeden straší, druhý ubezpečuje.

Jeden si přeje poučiti každého.

Druhý si přeje dáti každému příležitost, aby se sám poučil.

Prvý si přeje podpořiti každého.

Druhý si přeje dáti každému příležitost podpořiti se sama.

Jeden praví:
Zemi státu.
Důl státu.
Nástroje státu.
Výrobek státu.

Druhý praví:
Zemi vzdělavateli.
Důl horníku.
Nástroj dělníku.
Výrobek vyrabiteli.

To jsou pouze dva socialismy.

Jeden je dětství socialismu, druhý mužný věk.

Jeden je už minulost, druhý budoucnost.

Jeden učiní místo druhému.

Dnes každý z nás musí si zvoliti jeden nebo druhý z těchto socialismů, nebo se přiznati, že není socialistou.